

Marlena Gęborska

Dekada e-learningu w Polsce

Bibliotheca Nostra : śląski kwartalnik naukowy 4/4, 10-27

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MARLENA GĘBORSKA
Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej
Uniwersytet Śląski w Katowicach

DEKADA E-LEARNINGU W POLSCE

Czym jest e-learning?

W polskich publikacjach poświęconych e-learningowi pojawiają się terminy takie jak: kształcenie na odległość, nauka na odległość, edukacja na odległość, edukacja zdalna, nauczanie hybrydowe, e-edukacja, e-nauczanie. Każdy z tych terminów kieruje uwagę na podmiot, który bądź naucza bądź kształci się. Aspekt technologiczny zazwyczaj jest sygnalizowany przymiotnikami: zdalny, elektroniczny, mobilny. Używana terminologia świadczy o podejściu do nauczania na odległość. Najważniejszy jest efekt w postaci przekazania wiedzy, a Internet czy mobilne technologie są jedynie środkiem.

Mimo, że nieuniknione jest wdrażanie do procesu dydaktycznego nowych technologii, trudno wyobrazić sobie całkowite wyeliminowanie tradycyjnego systemu nauczania na rzecz edukacji stosującej jedynie nowoczesne technologie. W powszechnym użyciu termin e-learning służy określeniu albo zdalnego kształcenia przy użyciu internetu albo też każdego nauczania, które odbywa się przy wsparciu technologii informatycznych, niekoniecznie wymagającego podłączenia do internetu (np. przy użyciu *open educational resources*, czyli otwartych zasobów szkoleniowych). Większość użytkowników platform e-learningowych wciąż traktuje nauczanie na odległość jako uzupełnienie tradycyjnych form nauczania, z reguły mające jedynie uatrakcyjnić i wzmocnić treści przekazywane podczas tradycyjnych zajęć. W terminologii e-learningowej określa się to jako *blended-learning*, czyli metodę mieszaną. Termin nauczanie hybrydowe aktualnie mogłoby zatem najbardziej trafnie oddać to, co w większości polskich publikacji występuje pod hasłem e-learning. Fakt, że w blisko 80% polskich gospo-

darstw domowych korzysta się z internetu [Społeczeństwo informacyjne, 2012] pozwala mówić o powszechnym dostępie i analizować kształcenie na odległość jako kolejny etap informatyzacji w życiu polskiego społeczeństwa. Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie wybranych problemów, m.in. rozwoju nauczania na odległość na uczelniach wyższych oraz zaprezentowanie najnowszych publikacji z zakresu e-learningu.

Badanie internautów na temat e-learningu

Pierwsze w Polsce badanie internautów dotyczące e-learningu przeprowadził portal do nauki języka angielskiego Langloo.com wraz z firmą Gemius SA, która od 1999 roku jest liderem w badaniach Internetu w Polsce. W Radzie Programowej badania uczestniczyli Jerzy Durślewicz, Marek Hyla, Sławomir Łais, Piotr Peszko, Adam Ryszewski, Dariusz Sokołowski oraz Marcin Sołodki. Wyniki opracował dr Grzegorz Szymański z Politechniki Łódzkiej. Obszerny raport ukazał się 12 lipca 2011 roku jako „e-learning trends 2011” z adnotacją, że jest to pierwsza edycja, co jednoznacznie wskazywało, iż badania będą nadal prowadzone i publikowane. Raport został udostępniony w Internecie [I edycja, 2011]¹. W pierwszej edycji publikacji podjęto zagadnienia podstawowe związane z e-learningiem (kto z niego korzysta, jak przebiegały wdrożenia w różnych sektorach gospodarki i nauki, jakie były koszty tych wdrożeń, zalety i wady edukacji na odległość). Przedstawiono również nowe trendy, takie jak: *blended learning*², *m-learning*³, *rapid learning*⁴, *social learning*⁵ i *gamifikacja*⁶. Badania wykazały, iż kształceniem na odległość w 2011 roku najbardziej zainteresowane były duże firmy oraz uczelnie wyższe. Oprócz instytucji badano również internautów. Kwestionariusz ankiety skierowano do 100 osób powyżej piętnastego roku życia. Okazało się, że mimo rosnącej popularności tej metody nauczania świadomie korzystał z niej jedynie co ósmy Polak. Na

¹ Każdy może bezpłatnie pobrać plik – jedynym warunkiem jest podanie danych identyfikujących (imię, nazwisko, adres e-mail, nazwa firmy, stanowisko).

² *Blended learning* to system mieszany, łączący e-learning z tradycyjną formą edukacji szkolnej lub akademickiej polegającą na osobistym kontakcie ucznia z nauczycielem.

³ M-learning to szkolenia na urządzeniach mobilnych.

⁴ *Rapid learning*, czyli szybki proces uczenia. Uproszczenie procesu tworzenia kursu dla użytkownika oznacza, w odróżnieniu od pracy w zaprojektowanym wcześniej kursie, pracę z prototypem kursu, w którym stopniowo i według zapotrzebowania wprowadzane są kolejne funkcjonalności. Takie podejście przyspiesza opracowanie elektronicznego szkolenia i czyni go szybciej dostępnym dla użytkowników.

⁵ *Social learning* związane jest z teorią społecznego uczenia się. Wybór treści nauczania następuje w obrębie sieci społecznościowych (przy użyciu narzędzi takich, jak facebook, twitter, youtube) i polega na dzieleniu się informacjami w grupie znajomych, którzy równocześnie są osobami polecającymi treści, jak i jej odbiorcami.

⁶ Gamifikacja, czy inaczej grywalizacja, to przeniesienie mechanizmów stosowanych w grach do innych obszarów, które do tej pory nie wydawały się równie atrakcyjne [I edycja, 2011, s. 35–40].

otrzymany wynik badania zapewne wpłynął fakt, iż co drugi respondent nie do końca potrafił zdefiniować, czym jest e-learning i tym samym określić, czy i w jakim stopniu z niego korzystał. Na podstawie badania wywnioskowano, że kształcenie na odległość najczęściej stosowane jest jako metoda wspomagająca tradycyjne nauczanie języków obcych oraz obsługę programów komputerowych. Najpopularniejszym miejscem szkoleń na odległość jest dom (75%) oraz miejsce pracy (26%). Szkołę i uczelnię wskazała 1/6 z badanych respondentów, a bibliotekę 1/12, w tym głównie osoby bezrobotne. W pierwszej edycji raportu znalazło się również badanie przeprowadzone w polskich organizacjach, przez oferującą platformy e-learningowe firmę INTERSIEĆ, które wykazało, że do 2011 roku e-learning był wdrożony w 1/3 z 50 ankietowanych przedsiębiorstw [I edycja, 2011, s. 15–17]. Wśród badanych organizacji znalazły się przede wszystkim ośrodki szkolenia kierowców, firmy szkoleniowe i szkoły językowe, dlatego otrzymany rezultat w postaci obszarów zastosowania bądź chęci wdrożenia e-learningu nie mógł być niespodzianką. Wspomnianymi obszarami były przede wszystkim szkolenia z zakresu języków obcych, szkolenia teoretyczne (np. dla kursów nauki jazdy) oraz szkolenia okresowe (np. w zakresie BHP). Biorąc pod uwagę problemy ze zdefiniowaniem e-learningu, można stwierdzić, że zarówno badania, jak i sam raport pełniły funkcję głównie informacyjną w stosunku do samych ankietowanych, a celem badań było zainteresowanie respondentów formą kształcenia na odległość.

Druga edycja raportu została opublikowana 22 grudnia 2011 roku [II edycja, 2011]. Tym razem skupiono się na e-learningu w biznesie. Raport zawierał również relację z konferencji podejmującej to zagadnienie, która odbyła się 13 października 2011 roku w Warszawie. W publikacji podjęto zagadnienie znaczenia motywacji zewnętrznej i wewnętrznej pracownika do e-learningu oraz zaprezentowano nowe technologie i rozwiązania, które można wdrożyć zarówno w małych firmach, jak i w dużych organizacjach. Jak wynika z raportu ponad 50% polskich firm działających na rynku biznesowym korzysta z e-learningu. Wyniki badań dotyczące zapotrzebowania mogą być jednak zniekształcone przez obecność projektów, dofinansowanych ze środków Unii Europejskiej.

W czerwcu 2012 roku ukazała się trzecia edycja raportu zatytułowana „E-learning Trends 2012”, której głównym celem było podsumowanie badań na temat wykorzystania e-learningu na wyższych uczelniach, wskazanie jak przeprowadzić projekt e-learningowy i czym kierować się przy wyborze platformy szkoleniowej oraz prezentacja producentów i dostawców systemów do zarządzania nauczaniem (LMS⁷) w Polsce [III edycja, 2012]. Zestawienie systemów opracowano biorąc pod uwagę kluczowe kwestie takie jak: czy jest to oprogramowanie *open source*, jaka jest aktualna wer-

⁷ Z ang. *Learning Management System*, czyli System Zarządzania Nauczaniem.

sja, model współpracy i wykorzystywana technologia, kto jest dedykowanym odbiorcą, czy istnieje dostęp do szkoleń mobilnych i które z narzędzi można wykorzystywać [III edycja, 2012, s. 17–20]⁸. Wydawcą raportu jest firma e-Learning Trends Sp. z o.o., w której 90% udziałów posiada portal Langloo.com, czyli dotychczasowy inicjator badań. Z trzeciej edycji raportu wynika, że w przeciwieństwie do biznesu i gospodarki drugi co do wielkości sektor korzystający z technologii, czyli edukacja akademicka, radzi sobie znacznie lepiej i odnotowuje wyraźny rozwój procesu wdrażania e-learningu. Badanie przeprowadzone przez E-learning Trends nie pozwala na generalizację, ponieważ opiera się na danych przesłanych jedynie z 19 jednostek naukowych (ponad 180 ośrodków nie odpowiedziało na zadaną ankietę). Z raportu można jednak wywnioskować, że głównymi barierami powstrzymującymi przed wdrożeniem e-learningu są przede wszystkim wizje wysokich kosztów, niemożność przystosowania niektórych kierunków do takiej formy kształcenia, niechęć wykładowców i studentów oraz deprecjonowanie tej metody w porównaniu z tradycyjnym nauczaniem – powyższe przyczyny wymienia aż 1/3 respondentów. Troska o zachowanie wysokiego poziomu kształcenia również skłania do wnikliwych analiz i spowalnia proces wdrożeń. Nie oznacza to jednak, że w procesie dydaktycznym nie korzysta się z nowych technologii. Normą stało się udostępnianie materiałów przez Internet, posługiwanie się pocztą elektroniczną czy komunikacja na forach dyskusyjnych [III edycja, 2012, s. 6].

E-learning w polskich szkołach wyższych

Rozporządzenie MNiSW z dnia 2 listopada 2011 roku zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków, jakie muszą być spełnione, aby zajęcia dydaktyczne na studiach mogły być prowadzone z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość wyklucza prowadzenie studiów wyłącznie w systemie zdalnym [Rozporządzenie, 2011]. Zgodnie z tym rozporządzeniem co najwyżej 60% godzin dydaktycznych, które są przewidziane w programie i trybie danego kierunku, można zrealizować w ramach edukacji na odległość. Ponadto ćwiczenia i zajęcia laboratoryjne muszą odbywać się w budynku uczelni przy fizycznej obecności studenta. Zaliczenia i egzaminy również muszą odbywać się w formie tradycyjnej – zgodnie z Rozporządzeniem niedopuszczalne jest przeprowadzanie testów końcowych poza siedzibą uczelni. Biorąc pod uwagę szybko rozwijającą się ofertę związaną z kształceniem na odległość, wydane w takiej formie Rozporządzenie może wpłynąć na obecne tendencje i zwolnić tempo wdrażania e-edukacji akademickiej.

⁸ Zestawienie systemów LMS jest na bieżąco aktualizowane i udostępniane w serwisie www.e-learningTrends.pl.

Na zlecenie Polish Open University (Wyższa Szkoła Zarządzania) w listopadzie 2011 roku Instytut Badania Opinii Homo Homini przeprowadził ankietę na losowej próbie 1067 studentów. Z badania wynika, że 73% studentów wątpi w przygotowanie polskich uczelni do kształcenia w formie e-learningu. Jednocześnie 78% z badanych chciałoby, aby wykładowcy korzystali z interaktywnych narzędzi, a ponad połowa uważa, że w przyszłości kształcenie na odległość może zastąpić tradycyjne formy studiowania [Polish Open, 2012]. Obecnie edukacją na odległość najbardziej wydają się zainteresowane uczelnie prywatne, które inwestują w przeprowadzanie badań rynku i w edukacji upatrują swoją szansę rozwoju. Polish Open University jako uczelnia prywatna oferuje możliwość ukończenia z zakresu biznesu w trybie e-learningowym zarówno studiów licencjackich, magisterskich uzupełniających, jak i podyplomowych. W ramach studiów realizuje się moduły – w dowolnej kolejności i tempie. Przykładowy koszt studiów licencjackich obejmujących 22 moduły/przedmioty (z których każdy kosztuje 690 zł) wynosi ponad 15 tys. zł (średnio 2,5 tys. za semestr), czyli więcej niż opłata na większości stacjonarnych studiów prywatnych, a także więcej niż koszt większości niestacjonarnych studiów państwowych. Tym samym upada argument, iż studia w formie e-learningu są tańszą możliwością zdobycia dyplomu.

Wdrożenie e-learningu nie musi się wiązać z wielkim nakładem finansowym uczelni. Większość wykorzystywanych platform bazuje na narzędziach typu *open source*. Platformy te z reguły oparte są o technologię Moodle i spełniają podstawowe funkcje zdalnego nauczania. W ramach platformy Moodle zarejestrowało się już prawie 1200 polskich placówek [Zarejestrowane polskie, 2012]. Jest to najpopularniejsza w Polsce platforma oferująca tworzenie dynamicznych stron internetowych [Moodle, 2012]. Początkujący w Moodle mogą zapoznać się z publikacją Barbary Gocłowskiej i Zdzisława Łojewskiego: *Platformy edukacyjne: administrowanie i zarządzanie* [Gocłowska i Łojewski, 2008] lub z obszerniejszym tłumaczeniem podręcznika Williama H. Rice *Tworzenie serwisów e-learningowych z Moodle 1.9* [Rice, 2010]. Moodle wciąż zyskuje na popularności. W większości polskich uczelni można w trybie zdalnym na platformie Moodle ukończyć szkolenie z BHP oraz obowiązkowe dla osób rozpoczynających studia przysposobienie biblioteczne. Warto jednak zauważyć, że Hanna Długołęcka w artykule: *Przysposobienie Biblioteczne: od tradycyjnych metod nauczania po e-learning* [Długołęcka, 2009] prezentuje wyniki badania, które objęło 59 bibliotek państwowych uczelni akademickich i wprawdzie wykazało, że e-learning jako metoda nauczania jest coraz bardziej popularny, ale jednak z przeprowadzonej ankiety telefonicznej wynikało również, iż taka forma szkolenia nie do końca wpisuje się w oczekiwania środowiska bibliotekarzy akademickich.

W ramach dyskusji nad jakością metody e-learningu Grażyna Wieczorkowska i Jan Madey z Wydziału Psychologii i Centrum Otwartej i Multime-

dialnej Edukacji Uniwersytetu Warszawskiego w 2007 roku opublikowali *Dekalog edukacji internetowej*:

1. Łącz edukację internetową ze stacjonarną („Be blended”).
2. Połóż większy nacisk na interakcję ze studentami niż na opracowywanie wymyślnych, zautomatyzowanych narzędzi.
3. Stwórz grupę społeczną z uczestników zajęć, pracując w zespole z integratorem oraz asystentami.
4. Indywidualizuj poziomy trudności kursu.
5. Stawiaj dobrze określone cele — nie przeładuj programu.
6. Bądź multimedialny — w szczególności nagrywaj pliki dźwiękowe.
7. Planuj aktywność studenta, sprawdzaj stopień przyswojenia wiadomości – automatyzuj testowanie.
8. Oddzielaj proces nauczania od fazy certyfikacji — pozwalaj na powtarzanie testów w fazie uczenia.
9. Monitoruj proces edukacyjny — w ankietach ewaluacyjnych zadawaj pytania otwarte.
10. Bądź elastyczny [Madey i Wieczorkowska, 2007].

Model dydaktyki internetowej powstał na podstawie kilkuletnich doświadczeń e-learningu na Uniwersytecie Warszawskim i pozwala na przegląd realnych szans i zagrożeń jakie niesie ze sobą edukacja na odległość. Autorzy zalecają metodę *blended-learning* jednocześnie powołując się na argumenty z zakresu psychologii społecznej. Znany amerykański psycholog Elliot Aronson w podręczniku *Człowiek – istota społeczna* zauważa, że rozwój człowieka jest nierozdzielnie związany ze społeczeństwem, w którym realizuje on swoje podstawowe potrzeby przynależności, szacunku i bezpieczeństwa [Aronson, 2000]. Grażyna Wieczorkowska i Jan Madey, nawiązując do psychologii Aronsona, twierdzą, że obecność innych ludzi dobrze wpływa na poziom motywacji i dlatego z procesu dydaktycznego nie można całkowicie wyeliminować kontaktu bezpośredniego. Zadaniem nauczyciela jest budowanie grupy społecznej: „Studenci oczekują od nas dialogu, a nie przygotowanych parę lat wcześniej pakietów, nawet jeżeli te drugie są doskonalsze”. [Madey i Wieczorkowska, 2007, s. 4]. Z drugiej strony, kształcenie na odległość przy użyciu nowoczesnych technologii pozwala na zwiększenie atrakcyjności prezentowanych materiałów. Według autorów najbardziej optymalnym rozwiązaniem jest korzystanie z zalet obu form edukacji. Ponadto w przypadku kształcenia na odległość zaleca się powołanie tzw. Integratora [Wieczorkowska, 2004]. Z uwagi na fakt, że asynchroniczne interakcje⁹ ze studentami w Internecie mogą być czasochłonne, proces dydaktyczny powinna wspomagać dodatkowa osoba, która będzie w stanie monitorować osiągnięcia poszczególnych studentów (szcze-

⁹ Interakcje asynchroniczne w odróżnieniu od interakcji synchronicznych nie muszą odbywać się w tym samym czasie dla każdego uczestnika kursu. Na wykonanie i przesłanie zadania zostaje wyznaczony dany przedział czasowy np. tydzień czy miesiąc.

gólnie, jeśli jeden wykładowca prowadzi liczne grupy z kilku przedmiotów). Jednocześnie obalony zostaje mit bezwzględnej dostępności wykładowcy w postaci tak zwanych e-konsultacji. O ile jeden człowiek może prowadzić internetowe wykłady dla 300 osób, o tyle nie jest w stanie być z każdą z tych osób w ciągłym kontakcie online. Ponadto okazuje się również, że przeprowadzenie interakcji synchronicznej jest praktycznie niewykonalne, ponieważ z reguły niemożliwe jest ustalenie terminu dogodnego dla każdej osoby spośród zbiorowości licznych grup użytkowników, a takie zakłada e-learning – tym bardziej jeśli weźmie się pod uwagę, że kształceniem na odległość najbardziej zainteresowane są osoby, którym trudno byłoby połączyć dojazdy na uczelnię z innymi obowiązkami.

Uniwersytet Warszawski jest jednym z dwóch uniwersytetów, które co roku znajdują się na najwyższych miejscach w Rankingu uczelni akademickich (w 2012 roku ułokował się na drugiej pozycji) [Ranking, 2012]¹⁰. Od kilku lat wyróżnia się liczbą publikacji i organizowanych konferencji poświęconych edukacji zdalnej. Już od roku 2000 Uniwersytet Warszawski przygotowuje ofertę dotyczącą kształcenia na odległość. Na podstawie uchwały Senatu Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 23 czerwca 1999 roku powstała ogólnouniwersytecka jednostka UW– Centrum Otwartej i Multimedialnej Edukacji, które oferuje kursy wspomagające proces dydaktyczny oraz studia podyplomowe [Centrum, 2012]. Zarządzenie z 2006 roku w sprawie ogólnouniwersyteckich zajęć dydaktycznych przez internet prowadzonych na Uniwersytecie Warszawskim dla studentów i doktorantów określa, że liczba godzin przeznaczonych na bezpośredni kontakt z nauczycielem akademickim nie może przekraczać 15%, a zajęcia dydaktyczne w Internecie powinny być w pierwszej kolejności organizowane dla doktorantów [Zarządzenie, 2006]. Zadbano również o przygotowanie merytoryczne uczestników kształcenia na odległość. Przygotowano specjalny kurs, którego celem jest zapoznanie studentów z podstawowymi informacjami dotyczącymi e-nauczania na UW [E-nauczanie, 2012]. Z kolei w ramach studiów, na przykład na Wydziale Polonistyki, oferowany jest przedmiot obowiązkowy „Komunikacja multimedialna – multimedia w edukacji – e-learning”. Kurs prowadzony jest w formie interaktywnych warsztatów i zakłada zapoznanie studentów z pracą na platformie e-learningowej, prawem autorskim w sieci i aktualnymi tendencjami, a także nabycie praktycznych umiejętności związanych z opracowywaniem własnych programów dydaktycznych prowadzonych przez Internet. Efektem zajęć jest samodzielne opracowanie projektu kursu internetowego. Przygotowanie studentów do korzystania z nowych technologii oferuje również m.in. Wydział Neofilologii UW [Informator ECTS, 2012].

¹⁰ Ranking uczelni akademickich publikowany corocznie przez działającą od 2001 roku Fundację Edukacyjną „Perspektywy” zajmującą się wydawaniem i opracowaniem publikacji poświęconych internacjonalizacji szkolnictwa wyższego w Polsce i na świecie.

Uniwersytet Jagielloński (lider Rankingu uczelni akademickich 2012) w Programie Rozwoju na rok 2010 jako jedno z kluczowych zadań, które należy zrealizować do 2015 roku wyznaczył: „1.2 Opracować i wdrożyć system rozwijania umiejętności dydaktycznych młodej kadry akademickiej i doktorantów – tworzenie sylabusów, aktywne metody nauczania, nauczanie problemowe, wykorzystanie nowoczesnych technologii w procesie dydaktycznym, e-learning” [Program Rozwoju, 2010]. Promocją e-learningu akademickiego zajmuje się pozawydziałowe Centrum Zdalnego Nauczania Uniwersytetu Jagiellońskiego. Jedną z inicjatyw tej jednostki jest Jagiellońskie Kompendium e-Edukacji – internetowy leksykon dotyczący dydaktycznych, technologicznych i organizacyjnych aspektów e-nauczania [Jagiellońskie Kompendium]. Kompendium działa na „zasadzie otwartości”, pozwalając na definiowanie pojęć każdemu użytkownikowi, jednak z zastrzeżeniem, że nad poprawnością haseł czuwa zespół pracowników akademickich (redaktorem naczelnym jest dr hab. inż. Jerzy M. Mischke). Centrum organizuje również cykliczne seminaria „Dydaktyka zdalnego nauczania”. Jagielloński Kampus Wirtualny tworzą dwie platformy zdalnego nauczania oparte na technologii Moodle: Pegaz (umożliwiająca zalogowanie się studentom i pracownikom UJ w celu prowadzenia zajęć zdalnych [Pegaz]) i Smok (udostępniająca kursy otwarte wszystkim zalogowanym użytkownikom [Smok]). Studia podyplomowe prowadzone przez Uniwersytet Jagielloński w formie e-learningu cieszą się dużą popularnością. Na ten temat pisały na przykład Dorota Pyla i Grażyna Troll w artykule: *Oferta e-learningowa Uniwersytetu Jagiellońskiego jako przykład świadomego budowania społeczeństwa wiedzy. Studia podyplomowe UNIGIS* [Pyla i Troll, 2011].

Uniwersytet Śląski stawiając na innowacyjność, również dostosowuje swoją ofertę do kształcenia na odległość. Jeszcze pięć lat temu z materiałów dostępnych przez platformę Moodle mogli skorzystać jedynie studenci kierunków ścisłych (matematyka). Obecnie na platformie dostępna jest większość kierunków, w tym humanistyczne i społeczne, a zawartość zasobów stale wzrasta [Platformy Moodle, 2012]. Tworzone są kolejne kursy z zakresu przygotowania pedagogicznego, nauczania języków obcych i automatyzacji obliczeń finansowych. W ofercie dydaktycznej Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UŚ na rok akademicki 2012/2013 znalazły się zajęcia z e-learningu dla słuchaczy drugiego poziomu studiów magisterskich uzupełniających prowadzonych w trybie stacjonarnym i niestacjonarnym. Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji (oddział UŚ w Cieszynie) oferuje trwające trzy semestry Podyplomowe Studia E-Learning w Pracy Zawodowej Nauczyciela, na których ok. 50% zajęć odbywa się w systemie zdalnym [Podyplomowe Studia, 2012]. Przy Uniwersytecie Śląskim działa Centrum Kształcenia na Odległość. Podstawowym zadaniem tej specjalnie wydzielonej jednostki organizacyjnej jest pomoc w tworzeniu zasobów, admini-

stracja oraz koordynacja udostępniania SKO, czyli Systemu Kształcenia na Odległość [Centrum Kształcenia, 2012]. Według Zarządzenia Rektora UŚ z 3 lipca 2012 roku CKO jest odpowiedzialne za obowiązkowe szkolenie wszystkich pracowników, którzy podejmują się prowadzenia zajęć dydaktycznych przy użyciu metod i technik kształcenia na odległość [Zarządzenie, 2012]. Centrum dba również o to, aby wdrażane technologie były jak najbardziej funkcjonalne. W lipcu 2012 roku przeprowadzono aktualizację Moodle do wersji 2.3. Dzięki środkom z Europejskiego Funduszu Społecznego i współfinansowanego projektu „Uniwersytet Partnerem Gospodarki Opartej na Wiedzy” w ramach Centrum Kształcenia na Odległość Uniwersytetu Śląskiego prowadzony jest również bezpłatny serwis internetowy [Serwis projektu, 2012]. Inną formą kształcenia na odległość jest prowadzenie e-learningu w ramach Telewizji internetowej Uniwersytetu Śląskiego [Telewizja, 2012]. Udostępniane są tu nagrania z konferencji i seminariów oraz filmy szkoleniowe typu: *Pierwsza pomoc na wakacje* [Materiał szkoleniowy, 2012] czy wykłady z cyklu TED Talks, np. *Internet a stosunki interpersonalne* [Broadbent, 2012]. Ogromną popularnością cieszył się transmitowany na żywo 12 stycznia 2012 roku z Wydziału Filologicznego gościnnie wykład prof. Jana Miodka pt. *Polszczyzna najmłodszych pokoleń* [Miodek, 2012]. Telewizja internetowa Uniwersytetu Śląskiego dostępna jest nie tylko w Internecie, ale także na każdym uniwersyteckim wydziale dzięki zamontowaniu telewizorów LCD. 22 maja 2012 roku Uniwersytet Śląski rozpoczął współpracę z firmą Research in Motion, producentem urządzeń marki BlackBerry. W ten sposób zapoczątkowana została działalność Akademii BlackBerry na Wydziale Informatyki i Nauki o Materiałach.

E-learning w polskich publikacjach

Pod koniec lat 90. XX wieku zaczęły pojawiać się publikacje zapowiadające potrzebę nabywania nowych umiejętności niezbędnych do funkcjonowania w społeczeństwie informacyjnym. Były to przeważnie podręczniki dotyczące możliwości wykorzystania komputera, takie jak np. wprowadzający w automatyzację biblioteczną poradnik: *Zastosowanie komputera w bibliotece* [Maj, Nahotko i Szczęch, 1996]. Jak wcześniej automatyzacja cieszyła się zainteresowaniem autorów wielu publikacji, tak teraz równie modnym tematem stał się e-learning. Minęło już więcej niż 10 lat, od kiedy mówi się o wdrażaniu e-edukacji w Polsce. Wszeghobecny e-learning wyznacza trendy i wpływa na pozytywny wizerunek organizacji, które go wdrażają. Kształcenie na odległość jest środkiem do realizacji *lifelong learning*, które stało się mottem współczesnego człowieka. Na ten temat odbywa się wiele spotkań i dyskusji [Zieliński, 2012], a ośrodki naukowe na bieżąco publikują materiały pokonferencyjne. Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki i Nauki o Materiałach Wydziału Zarządzania i Komunikacji Spo-

lecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie zorganizował w 2002 roku VIII Międzynarodową Konferencję Naukową *Edukacja na odległość dla społeczeństwa informacyjnego-oczekiwania bibliotek: teoria i praktyka* [zob. też Sapa, 2002]. U progu XXI wieku wielu badaczy prognozowało rozwój kształcenia na odległość. Kolejne etapy tego procesu przybliżyli Diana Pietruch-Reizes i Jerzy Reizes-Dzieduszycki [Pietruch-Reizes i Reizes-Dzieduszycki, 2003]. Większość z przewidywanych przez autorów rozwiązań już funkcjonuje np. wirtualne dziekanaty na uczelniach wyższych. Jednak dopiero od kilku lat można mówić o widocznych zmianach w systemie nauczania wspomaganych komputerowo. Nie przerażają już technologie – powszechne staje się zatrudnianie informatyków wspomagających multimedialne opracowanie materiałów. Nauczyciele mogą skupić się przede wszystkim na merytorycznym tworzeniu treści, które będą wspomagały nauczanie danego przedmiotu.

Również bibliotekarze chętniej sięgają do e-learningu – jak twierdzi Anna Szelağ (z Warmińsko-Mazurskiej Biblioteki Pedagogicznej w Elblągu) można nawet mówić o nowym trendzie w edukacyjnej działalności bibliotek [Szelağ, 2009]. Według raportu „e-learning trend 2011” nauczanie na odległość jest pod względem popularności drugą najchętniej wykorzystywaną metodą, zaraz po tradycyjnym szkoleniu z trenerem [I edycja, 2011, s. 5]. Również szkolenia z zakresu samego wprowadzania e-learningu odbywają się przy użyciu metody „na odległość”. W Internecie dostępne są przewodniki opisujące proces instalowania platformy Moodle [Przewodnik, 2012]. Opis krok po kroku pozwala zainstalować tę platformę w ciągu kilku minut na komputerze osobistym. Prowadzone są także szkolenia dotyczące korzystania z Moodle w konkretnych jednostkach, które funkcjonują równolegle z różnego rodzaju materiałami pomocniczymi takimi, jak *Podstawy użytkowania kursu w systemie MOODLE* Centrum Kształcenia na Odległość UŚ od 2009 roku czy *Podręcznik użytkownika* Centrum Otwartej i Multimedialnej Edukacji Uniwersytetu Warszawskiego [Podręcznik użytkownika, 2012]. Ponadto opracowana przez warszawski ośrodek *Koncepcja metodologii opracowywania jednostek dydaktycznych* pomaga uporządkować proces dydaktyczny i wybrać narzędzia, które najlepiej sprawdzą się w przypadku e-learningu. Publikacja jest efektem pracy zespołu w ramach projektu *Opracowanie metodologii programów i materiałów dydaktycznych do kształcenia na odległość* [Projekt Opracowanie, 2011]. Koordynatorem zespołu był dr Leszek Rudak. Do zespołu należeli: dr hab. Arkadiusz Orłowski, dr Agnieszka Wierzbicka, mgr Izabella Bednarczyk, dr Joanna Opoka. Prace zostały dofinansowane z Europejskiego Funduszu Społecznego.

Wiele innych e-learningowych projektów szkoleniowych także udało się zrealizować dzięki wsparciu z funduszy Unii Europejskiej. 11 września 2008 roku we Zielonej Górze w ramach projektu „Centra Kształcenia na Odległość

na Wsiach”¹¹ odbyła się konferencja podsumowująca cykl spotkań „E-learning – nową szansą rozwoju dla wszystkich”. Uczestnikom projektu zaproponowano moduły e-learningowe z dziedziny poradnictwa zawodowego (m.in.: Zawody przyszłości – nowe formy zatrudnienia, Jak zdobyć i utrzymać pracę, Kariera – decyduję, planuję, działam, Zostań e-pracownikiem) oraz kursy przygotowujące do matury z języka polskiego, matematyki, chemii, geografii, biologii i fizyki. Z projektem związana była strona internetowa <http://www.edukacjaonline.pl/>, która jednak od 2008 roku nie jest już aktualizowana.

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie oraz Fundacja Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych zajmuje się wydawaniem dwumiesięcznika „E-mentor”. Jest to ukazujące się od 2003 roku recenzowane czasopismo naukowe wiążące ideę kształcenia ustawicznego z edukacją na odległość [E-mentor, 2012]. Każdy numer „E-mentora” można bezpłatnie pobrać ze strony internetowej lub zamówić w wersji drukowanej. Za skorzystaniem z wersji internetowej przemawia przede wszystkim możliwość przeszukiwania wszystkich opublikowanych artykułów według nazwiska autora lub według jednej z pięciu dostępnych kategorii (e-learning, zarządzanie wiedzą, e-biznes, kształcenie ustawiczne oraz metody, formy i programy kształcenia). Podział kategorii e-learning na trzy grupy zagadnień: e-edukacja na świecie, e-edukacja w kraju oraz e-sgh, obejmującą wdrożenia w Szkole Głównej Handlowej, umożliwi przeanalizowanie tematyki podejmowanej przez badaczy na przestrzeni ostatnich lat i tym samym określenie kierunków rozwoju e-learningu oraz podsumowanie dotychczasowych osiągnięć na tym polu w Polsce.

Wiele artykułów na temat e-learningu pojawia się zarówno w czasopiśmie dziedzinowych [Długołęcka, 2009; Szelać, 2008; Bochniak i Ludwiczuk, 2007], jak i prasie codziennej [Studenci, 2012]. W najnowszych publikacjach można wyodrębnić następujące zakresy tematyczne¹²:

- potrzeba kształcenia na odległość [Grzybowski i Wojewodzik, 2011; Kacak, 2010; Bobko, 2011; Hyla, 2010; Cęcelek, 2010];
- specyfika edukacji na odległość [Waszek, 2010; Ostrowicki, 2011; Brewczyńska i Safian, 2010; Czub, 2010];
- materiały dydaktyczne [Śliwowski, 2011; Szelać, 2011; Pawluś, 2010; Gajewski, 2010];
- platformy e-learningowe [Nogiec, 2010; Dobrowolska i Matczuk, 2010];
- przykłady wdrożeń [Kurzak, 2011; Lewandowska, 2011];
- prognozy na przyszłość [Polak, 2011; Brzezińska i in., 2011; Jaszczuk, 2010].

¹¹ Projekt wygrał konkurs ogłoszony przez Ministerstwo Edukacji Narodowej i był realizowany od 01.06.2007 do 31.12.2008 r. Dofinansowanie z Unii Europejskiej pozwoliło na utworzenie na terenie całej Polski sieci ośrodków kształcących mieszkańców wsi [Edukacja, 2008].

¹² Opisy bibliograficzne poniższych pozycji dotyczących tematyki e-learningu znajdują się w specjalnym zestawieniu dołączonym na końcu tekstu Bibliografia przedmiotowa w wyborze.

W przypadku publikacji zwartych autorzy najczęściej opisują podstawy e-learningu, starając się ująć temat holistycznie [Kubiak, 2000; Juszczak, 2002; Migdałek i Kędzierska, 2003; Hyla, 2007; Wprowadzenie, 2008; Szabłowski, 2009]. Również najnowsze publikacje wpisują się w to ogólne ujęcie [Plebańska, 2011; Szmigielska (red.), 2011; Dąbrowski i Zajac (red.), 2011; Ochnio i Orłowski (red.), 2011].

W związku ogromną liczbą publikacji z zakresu kształcenia na odległość pojawiają się zestawienia bibliograficzne najnowszych źródeł przygotowywane między innymi przez biblioteki pedagogiczne. *E-learning - nauczanie na odległość - bibliografia w wyborze* przygotowała Jolanta Stempień z Biblioteki Pedagogicznej im. Heleny Radlińskiej w Siedlcach [Stempień, 2011]. Edyta Dobek z Biblioteki Pedagogicznej w Ostrołęce opublikowała *Nauczanie na odległość. Zestawienie bibliograficzne w wyborze za lata 2005–2012* [Dobek, 2012]. Tego typu zestawienia bardzo ułatwiają orientację w aktualnie podejmowanej tematyce i trendach w kształceniu na odległość. Ponadto w Internecie można znaleźć wiele przewodników, których autorzy podjęli próbę zebrania wszystkich podstawowych informacji dotyczących e-learningu [E-przewodnik, 2012]. Powstają również portale w całości poświęcone zagadnieniu kształcenia na odległość – np. *ElearningOnline*. Świat e-learningu akademickiego i systemów e-learningowych [ElearningOnline, 2012].

Podsumowanie

Nie sposób opisać wszystkich podejmowanych inicjatyw i publikacji. Warto jednak zwrócić uwagę na tempo zmian zachodzących w polskiej edukacji. Uniwersytety powołują specjalne jednostki odpowiedzialne za zdalne nauczanie. Dostępne są szkolenia i materiały, które mają na celu przygotowanie tak do prowadzenia, jak i odbioru kursów e-learningowych. Kształcenie na odległość staje się modne i konieczne. Jednak, aby e-learning funkcjonował w Polsce dobrze¹³, należy przede wszystkim zadbać o właściwe zdefiniowanie samego pojęcia i rzetelne informowanie społeczeństwa. E-learning pojawia się wszędzie – dostępne są prowadzone tą metodą kursy językowe i zawodowe, tworzy się nowe kierunki e-learningowych studiów, w bibliotekach prowadzone są m.in. kursy komputerowe dla osób po pięćdziesiątym roku życia. Młode pokolenie nie wyobraża sobie odrabiania zadań domowych bez korzystania z internetu. Do 2015 roku wszystkie podręczniki w Polsce mają być dostępne w formie cyfrowej. Można nawet odchudzać się na odległość przy pomocy interaktywnej Diety Vitalii, a w planach edukacji przyszłych kierowców pojawił się projekt zakłada-

¹³ Według badań Eurostatu w 27 krajach Unii Europejskiej, ponad 24 % firm wykorzystuje e-learning jako narzędzie rozwoju pracowników.

jący, że kursanci będą uczestniczyć w części teoretycznej i zdawać egzamin pisemny na prawo jazdy bez wychodzenia z domu. Trudno wyobrazić sobie, aby ktoś nie spotkał się z e-learningiem lub przynajmniej o nim nie słyszał. Istotna jest jednak wiedza, czym naprawdę jest e-nauczanie oraz świadomość nowych możliwości i zmian, bo tylko taka wiedza pozwoli na efektywne korzystanie z e-edukacji. Źródeł na temat e-learningu jest wiele. Potrzebne są zestawienia, które pozwolą do nich dotrzeć oraz rzeczowe analizy i podsumowania umożliwiające określenie perspektyw i dróg rozwoju.

Bibliografia

- I edycja „e-learning trends 2011”* [online]. 2011 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: http://www.e-learningtrends.pl/raporty/i_raport_elearningtrends,p1438267097.
- II edycja „e-learning trends 2011”* [online]. 2011 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: http://www.e-learningtrends.pl/raporty/raport_elearningtrends_ii,p1840623467.
- III edycja „e-learning trends 2012”* [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: http://www.e-learningtrends.pl/raporty/pobierz_iii_edycja,p208205037.
- Aronson E. (2000), *Człowiek – istota społeczna*. Przeł. Józef Radzicki. Warszawa.
- Bochniak A., Ludwiczuk R. (2007), *Problemy pobudzania aktywności studentów w procesie kształcenia na odległość*. „Inżynieria Rolnicza”, nr 2, s. 15–22.
- Broadbent, S. (2012), *Internet a stosunki interpersonalne | Inspirujące przywództwo* [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: http://telewizja.us.edu.pl/2012/04/o_wplywie_internetu_na_stosunki_interpersonalne_i_o_inspirujacym_przywodztwie.
- Centrum Kształcenia na Odległość* [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: <http://cko.us.edu.pl/informacje-o-jednostce.html>.
- Centrum Otwartej i Multimedialnej Edukacji* [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.come.uw.edu.pl/?q=pl/node/9>.
- Długolecka H. (2009), *Przysposobienie Biblioteczne: od tradycyjnych metod nauczania po e-learning*. „Przegląd Biblioteczny”, z. 3, s. 359–369.
- „E-mentor” [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: http://www.e-mentor.edu.pl/strona/1/o_czasopismie.
- E-nauczanie na UW. Przewodnik dla początkujących* [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: <http://moodle.come.uw.edu.pl/course/category.php?id=63>.
- Edukacja on-line* [online]. 2008 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.edukacjaonline.pl/>.
- Gocłowska B., Łojewski Z. (2008), *Platformy edukacyjne: administrowanie i zarządzanie*. Lublin.

- Grabek A. (2012), *Studenci są zmartwie- ni: e-learning w Polsce to wciąż bardzo odległa perspektywa*. „Dziennik Gazeta Prawna” [online], z 5 stycznia 2012 r. [dostęp: 2012-08-17]. Dostępny w World Wide Web: <http://praca.gazetaprawna.pl/artykuly/581796>.
- Informator ECTS Uniwersytetu Warszawskiego* [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: http://informatorects.uw.edu.pl/pl/courses/view?prz_kod=3007-M3A3KM.
- Jagiellońskie Kompendium e-Edukacji* [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.czn.uj.edu.pl/kompendium/?q=>.
- Madey J., Wieczorkowska G. (2007), *Dekalog edukacji internetowej* [online]. 2007 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: http://www.come.uw.edu.pl/_pliki/dekalog_edukacji_internetowej.pdf.
- Maj J., Nahotko M., Szczęch W. (1996), *Zastosowanie komputera w bibliotece: poradnik*. Warszawa.
- Materiał szkoleniowy. Pierwsza pomoc na wakacje* [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: http://telewizja.us.edu.pl/2012/07/pierwsza_pomoc_na_wakacje.
- Miodek J. (2012), *Prof. Jan Miodek gościem UŚ – wywiad i wykład* [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: http://telewizja.us.edu.pl/2012/01/wywiad_z_prof_janem_miodekiem.
- Moodle [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: <http://moodle.org/about/>.
- Pegaz Uniwersytecka platforma e-learningowa* [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: <https://login.uj.edu.pl/login?service=https%3A%2F%2Fpegaz.uj.edu.pl%2Flogin%2Findex.php>.
- Pietruch-Reizes D., Reizes-Dzieduszycki J. (2003), *Perspektywy zastosowania nauczania na odległość w zakresie bibliotekoznawstwa i informacji naukowej na przykładzie Uniwersytetu Śląskiego*. W: *Edukacja na odległość. Nowe technologie w informacji i bibliotekarstwie*. Red. M. Kocójowa. Kraków, s. 143–148.
- Platformy Moodle na Uniwersytecie Śląskim* [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.cko.us.edu.pl/platofrmy-e-learning.html>.
- Podręcznik użytkownika wersja 3.0* [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: <http://kampus.uw.edu.pl/file.php?file=/624/usermanual.pdf>.
- Podyplomowe Studia E-Learning w Pracy Zawodowej Nauczyciela* [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: <http://weinoe.us.edu.pl/content/instytut-nauk-o-edukacji/podyplomowe-studia-e-learning-w-pracy-zawodowej-nauczyciela>.
- Polish Open University* [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: <http://pou.pl/>.
- Program Rozwoju Uniwersytetu Jagiellońskiego* [online]. 2010 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: http://www.uj.edu.pl/documents/10172/24626/Program_rozwoju_UJ_2010.pdf.
- Projekt Opracowanie metodologii programów i materiałów dydaktycznych do kształcenia na odległość* [online]. 2011 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: http://www.come.uw.edu.pl/_pliki/etap2.pdf.

- Przewodnik opisujący proces instalowania platformy Moodle* [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: http://platforma.polsl.pl/file.php/1/moodle/literatura/PL/instalacja_moodle.pdf.
- Pyła D., Troll G.: *Oferta e-learningowa Uniwersytetu Jagiellońskiego jako przykład świadomego budowania społeczeństwa wiedzy. Studia podyplomowe UNIGIS*. [online]. 2011 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: http://www.e-edukacja.net/_referaty/11_e-edukacja.pdf.
- Ranking uczelni akademickich 2012* [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: http://www.perspektywy.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=5074&Itemid=909.
- Rice W.H. (2010), *Tworzenie serwisów e-learningowych z Moodle 1.9*. Gliwice.
- [Rozporządzenie, 2011] Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2011 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków, jakie muszą być spełnione, aby zajęcia dydaktyczne na studiach mogły być prowadzone z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość (Dz.U. 2011 nr 246 poz. 1470).
- Sapa R. (2002), *Konferencje organizowane przez Instytut Informatyki i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego jakość, elektroniczne publikowanie, edukacja na odległość i public relations w bibliotekach*. „Przegląd Biblioteczny”, nr 3, s. 235–237.
- Serwis projektu „Uniwersytet Partnerem Gospodarki Opartej na Wiedzy”* [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: <http://el.us.edu.pl/upgow/>.
- Smok Uniwersytecka platforma e-learningowa* [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.czn.uj.edu.pl/moodle/>.
- Spółczesność informacyjna w Polsce. Wyniki badań statystycznych GUS z lat 200–2011* [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbr/gus/nts_spolecz_inform_w_polsce_2007-2011.pdf.
- Szeląg A. (2009), *Biblioteczne Centrum Zdalnej Edukacji – nowy trend w edukacyjnej działalności bibliotek*. W: *E-learning wyzwaniem dla bibliotek. Materiały z ogólnopolskiej konferencji Elbląg 23-24 września 2009 r.* Red. B. Boryczka. Warszawa, s. 106–113.
- Szeląg A. (2008), *E-learning na usługach bibliotek pedagogicznych?* „Bibliotekarz”, nr 4, s. 19–20.
- Telewizja internetowa Uniwersytetu Śląskiego* [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: <http://telewizja.us.edu.pl/kategoria/us/e-learning>.
- Wieczorkowska G. (2004), *Zalety i wady edukacji internetowej. Model dydaktyczny: COME*. [online]. [dostęp: 2013-02-07]. Dostępny w World Wide Web: http://portal.uw.edu.pl/c/document_library/get_file?uuid=d793ec5e-2ef2-4d66-90ff-07ce4af0ff01&groupId=5755113
- Zarejestrowane polskie placówki w Moodle* [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: <http://moodle.org/sites/index.php?country=PL>.
- [Zarządzenie, 2012] Zarządzenie nr 66 Rektora Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach z dnia 3 lipca 2012 r. w sprawie zasad prowadzenia w Uniwersytecie

Śląskiem zajęć dydaktycznych z wykorzystaniem metod i technik kształcenia na odległość [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: <http://bip.us.edu.pl/sites/bip.us.edu.pl/files/zarz201266.pdf>.

[Zarządzenie, 2006] Zarządzenie senatu Uniwersytetu Warszawskiego nr 20 z dnia 2006-06-23 w sprawie ogólnouniwersyteckich zajęć dydaktycznych przez Internet prowadzonych na Uni-

wersytecie Warszawskim dla studentów i doktorantów [online]. 2006 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: http://www.come.uw.edu.pl/_pliki/zarzadzenie_rektora.pdf.

Zieliński Z. (2012), *Konferencje e-learning (wybór za lata 2009-2011)* [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.elearningonline.pl/konferencje-e-learning/>.

Bibliografia przedmiotowa

Bobko K. (2011), *E-nauczanie - moda czy konieczność?* „Geografia w Szkole”, nr 5, s. 14–16.

Brewczyńska M., Safian A. (2010), *E-learning w pracy z uczniami*. „Biblioteka”, nr 6, s. 12–14.

Brzezińska A. i in. (2011), *E-learning : nowe wyzwania rozwojowe i edukacyjne* „Remedium”, nr 9, s. 1–3.

Cęcelek G. (2010), *Kształcenie na odległość ważnym wyzwaniem dla edukacji w społeczeństwie informacyjnym*. „Nauczyciel i Szkoła”, nr 3, s. 63–72.

Czub M. (2010), *E-learning w bibliotece - praktyczne wskazówki*. „Poradnik Bibliotekarza”, nr 9, s. 35–37.

Dąbrowski M., Zajac M. (red.) (2011), *Koncepcje i praktyka e-edukacji*. Warszawa.

Dobek E. (oprac.) (2012), *Nauczanie na odległość. Zestawienie bibliograficzne w wyborze za lata 2005–2012* [online]. [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: http://www.bp.ostroleka.pl/testowy/index.php?option=com_content&task=view&id=579&Itemid=97.

Dobrowolska K., Matczuk E. (2010), *Analiza wykorzystania systemów e-learningowych w szkoleniach bibliotecznych na przykładzie uczelni i wydziałów ekonomicznych*. „E-mentor”, nr 1, s. 51–53.

E-przewodnik po e-nauczaniu [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: <http://henryk-czech.mdl2.com/mod/resource/view.php?id=508>.

ElearningOnline. Świat e-learningu akademickiego i systemów e-learningowych [online]. 2012 [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.elearningonline.pl/>.

Gajewski R. R. (2010), *Multimedia i oprogramowanie społecznościowe w kształceniu inżynierów*. „Edukacja”, nr 2, s. 57–62.

Grzybowski A., Wojewodzic K. (2011), *Nie bój się e-learningu*. „Psychologia w Szkole”, nr 3, s. 54–58.

Hyla M. (2007), *Przewodnik po e-learningu*. Kraków.

Hyla M. (2010), *Szybciej – krócej – dalej*. „Edukacja i Dialog”, nr 1/2, s. 34–35.

- Jaszczuk A. (2010), *E-learning. Co jeszcze przed nami?* „Edukacja i Dialog”, nr 5/6, s. 23-25.
- Juszczuk S. (2002), *Edukacja na odległość. Kodyfikacja pojęć, reguł i procesów*. Toruń.
- Kacak I. (2010), *Efektywność e-kształcenia i e-dokształcania zawodowego – studia przypadków*. „Edukacja Ustawiczna Dorosłych”, nr 4, s. 64–72.
- Kubiak M. J. (2000), *Wirtualna edukacja*. Warszawa.
- Kurzak E. (2011), *O kulisach międzynarodowej współpracy głogowskiego przedszkola*. „Dyrektor Szkoły”, nr 3, dod. Przed Szkołą, s. 16-20.
- Lewandowska B. (2011), *Nowoczesna forma kształcenia online w Bibliotece Pedagogicznej w Ciechanowie* „Poradnik Bibliotekarza”, nr 9, s. 15-16.
- Migdalek J., Kędzińska B. (red.) (2003), *Informatyczne przygotowanie nauczycieli. Kształcenie zdalne – uwarunkowania, bariery, prognozy*. Kraków.
- Nogieć J. (2010), *Funkcjonalność platformy Moodle w świetle opinii studentów Wyższych Szkół Bankowych w Polsce*. „E-mentor”, nr 1, s. 34–39.
- Ochnio L., Orłowski A. (red.) (2011), *Technologie i narzędzia e-learningu*. Warszawa.
- Ostrowicki M. (2011), *Sytuacja edukacyjna w nauczaniu online*. „Edukacja i Dialog”, nr 5/6, s. 26–31.
- Pawluś D. (2010), *Laboratorium wirtualne jako nowe narzędzie dydaktyczne*. „Edukacja”, nr 2, s. 39–44.
- Plebańska M. (2011), *E-learning : tajniki edukacji na odległość*. Warszawa.
- Polak M. (2011), *Czy e-learning zepchnie szkołę w niebyt?* „Edukacja i Dialog”, nr 3/4, s. 68-69.
- Stempień J. (oprac.) (2011) *E-learning - nauczanie na odległość - bibliografia w wyborze* [online]. [dostęp: 2012-07-15]. Dostępny w World Wide Web: http://www.bpsiedlce.pl/strona/81_zestawienie-bibliograficzne/286_pedagogikawychowanie/270_e-learning-nauczanie-na-odleglosc/.
- Szablowski S. (2009), *E-learning dla nauczycieli*. Rzeszów.
- Szeląg A. (2011), *Tworzenie materiałów dydaktycznych w nauczaniu zdalnym*. „Biblioteka w Szkole”, nr 7/8, dod. Biblioteka Centrum Informacji, nr 3, s. 3–8.
- Szmiągalska B. (red.) (2011), *Edukacja w dwóch światach offline i online*. Kraków.
- Śliwowski K. (2011), *Zasoby edukacyjne w sieci : na ile otwarte?* „Dyrektor Szkoły”, nr 9, dod. Nowoczesne technologie w szkole, s. 15–17.
- Waszek A. (2010): *E-learning jako innowacja pedagogiczna*. „Wszystko dla Szkoły”, nr 12, s. 18–23.
- Wprowadzenie do e-learningu* (2008). Red. Centrum e-Learningu AGH. Kraków.

Marlena Gęborska
A decade of e-learning in Poland

Summary

This paper presents the terminology related to e-learning and emphasizes the development of the e-learning technologies (blended learning, m-learning, rapid learning, social learning and gamification). The author then analyzes the research reports on e-learning in Poland and the literature that concerns the matter. The results of the research carried out in 2011 and 2012 has indicated academic education and business as the two main sectors interested in e-learning. The paper draws special attention to e-learning at Polish universities. It also analyzes the topics of recent articles published in books and reviews that concern e-learning. The conclusion is that the most frequently taken up topics were: the need for distance education and its characteristics, various types of education platforms, didactical materials and web tools, practical examples of the introduction of e-learning in Poland and prospects for the future.

